

הקדמה

קשה להפריז בחשיבותה של מלחמת 12 הימים בין איראן וישראל. המלחמה סימנה לא רק את שיאו החמור ביותר עד כה של העימות המתמשך בין שתי המדינות אלא גם את האירוע הטראומטי ביותר עבור איראן מאז תום מלחמת איראן-עיראק ב-1988. המלחמה, ובעיקר מטחי הטילים הכבדים ששוגרו מאיראן לישראל, הגבירו גם בישראל שלאחר טבח ה-7 באוקטובר והמערכה המתמשכת בשבע חזיתות את תחושת הפחד והחרדה. בעקבות המלחמה התעורר דיון גם בנוגע לתוצאותיה. ראש הממשלה בנימין נתניהו הגדיר את תוצאות המלחמה עם איראן כ"ניצחון היסטורי שיעמוד לדורות". הוא הצהיר כי ישראל הצליחה להסיר שני איומים קיומיים מידיים: איום ההשמדה באמצעות פצצות גרעין ואיום ההשמדה באמצעות 20 אלף טילים בליסטיים, וכן הנחיתה ישראל "מכות מחץ על משטר הרשע" בטהראן.¹

נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ הגדיל לעשות כשהצהיר שמתקני הגרעין "הושמדו לחלוטין", וכי ארצות הברית החזירה את תוכנית הגרעין האיראנית עשרות שנים אחורה.² לעומתם היו שהעלו ספקות לגבי הסרת האיום האיראני. בכיר ישראלי בתחם המודיעין הביע שביעות רצון מהישגי המערכה, אך הדגיש כי אין זה נכון ואף חסר אחריות להכריז על "הסרת האיום".³ סגן ראש המל"ל (המטה לביטחון לאומי) לטכנולוגיה ולנושאים מיוחדים לשעבר, רפי מירון, הביע אף הוא ספק בעניין הסרת איום הגרעין מעל מדינת ישראל וטען שמטרות המלחמה לא הושגו.⁴

אם בישראל, שהישגיה האופרטיביים במלחמה אינם מוטלים בספק, עוררה המלחמה דיון סביב השלכותיה והלקחים שיש להפיק ממנה, הרי ברפובליקה האסלאמית נחשבת המלחמה לאירוע מטלטל במיוחד. המתקפה הישראלית ב-13 ביוני והצטרפות ארצות הברית למערכה ימים ספורים לאחר מכן היו בגדר הפתעה עבור טהראן. במשך שנים

- 1 ראש הממשלה נתניהו בהצהרה לתקשורת. [משרד ראש הממשלה](#), 24 ביוני 2025.
- 2 טראמפ: "מתקני הגרעין הושמדו לחלוטין, גורמים מטעם ישראל דיווחו מפורדו". [Ynet](#), 25 ביוני 2025.
- 3 רונן ברגמן, ניסוחים פתלתלים, מסרים מהגוף הכי סודי: "להגיד שהוסר האיום? לא נכון ולא אחראי". [Ynet](#), 27 ביוני 2025.
- 4 "מטרות המלחמה לא הושגו". [103FM](#), 24 ביוני 2025.

העריכה איראן כי לישראל יש רצון לתקוף את מתקני הגרעין שלה, אך אין לה יכולת לממש את ההישגים הנדרשים של תקיפה כזו, בעוד שבידי ארצות הברית היכולת המבצעית, אך לא רצון להסתבך בעימות צבאי נוסף במזרח התיכון.

העליונות האווירית שהשיגה ישראל במהלך ימי המלחמה, לצד החדירות המודיעינית שהתגלתה, הפתיעו את בכירי המערכת האיראנית ואת אזרחי המדינה. עוצמת הטלטה באה לידי ביטוי בכינוי שניתן באיראן למלחמה: "המלחמה הכפויה" (جنگ تحمیلی) – מונח שבו השתמשו לתיאור מלחמת שמונה השנים בין איראן לעיראק בשנות ה-80. מלחמה זו נתפסת עד היום באיראן כטראומה לאומית הטבועה בזיכרון הלאומי הקולקטיבי. 37 שנים לאחר סיומה ב-1988 נחשפו מיליוני אזרחים איראנים מהדור שלא חווה את "המלחמה הכפויה" הראשונה למוראות "המלחמה הכפויה" השנייה. חבר איגוד הפסיכולוגים האיראני דיווח על עלייה של 40 אחוזים במספר הפניות למרכזי טיפול פסיכולוגי אחרי המלחמה.⁵ מאמר שהתפרסם זמן קצר לאחר המלחמה באתר 'דיפלומטיה איראנית' השווה בין שתי "המלחמות הכפויות" וגרס כי חרף ההבדלים הבולטים באמצעים ובטכניקות הלחימה, קווי הדמיון ביניהן רבים. שליט עיראק סדאם חוסין תקף את איראן מתוך תקווה לניצחון בזק על בסיס הערכה כי המדינה נחלשה בעקבות המהפכה האסלאמית ותקרוס במהירות. בדומה לכך, גם ישראל העריכה שחיסול צמרת הפיקוד הבכיר ישתק את איראן ויביא לפירוקה. אז, כמו היום, נהנה האויב מתמיכת המעצמות הגלובליות, בעוד איראן נותרה כמעט לבדה. אך כמו אז, גם הפעם הצליחה איראן להחזיר את השליטה לידיה במהירות. בשנות ה-80 היא הצליחה להשיב לעצמה את השטחים שנכבשו תוך כשנתיים, והפעם הצליחו הכוחות המזוינים שלה לייצב את המצב בתוך שבוע בלבד ולהסב לישראל נזק כבד. יתרה מזאת, בשני המקרים הוכח כי באמצעות לכידות פנימית, הנהגה נבונה ומאוחדת, גבורת הלוחמים והרתעה יעילה המבוססת על התעצמות צבאית, נשק מתקדם, בריתות עם מדינות נוספות והסכמים ביטחוניים עם מדינות האזור, יש בכוחה של איראן להתגבר על המשבר ולהנחיל תבוסה לאויביה.⁶

ראש אגף התיאום בצבא איראן, אמיר חביבאללה סיארי, הצביע אף הוא על קווי דמיון בין שתי המלחמות. הוא ציין כי מטרת האויב בשתי המלחמות הייתה להביס את המהפכה

5 הפציעות הנפשיות של מלחמת 12 הימים: מ-PTSD ועד עלייה בצריכת סיגריות [زخم‌های روانی جنگ ۲۱ روزه؛ از PTSD تا افزایش مصرف سیگار]. [המשהרי](#), 22 ביולי 2025.

6 קווי הדמיון בין שתי המלחמות הכפויות [تشابهت‌های دو جنگ تحمیلی]. [דיפ'למאסיי איראני](#), 25 בספטמבר 2025.

ולפגוע בשלמותה הטריטוריאלית של איראן. בשתייהן הועמדו לרשות האויב כל המשאבים הדרושים. בשנות ה־80 נתמך סדאם חוסיין על ידי כל מדינות המערב, הן מהגוש המזרחי והן מהגוש המערבי, וכיום נתמכת ישראל על ידי נאט"ו ומדינות המערב. אז, כמו היום, נאלצה איראן להילחם לא מול אויבים קטנים אלא מול האימפריאליזם העולמי כולו.⁷

כשם שמלחמת איראן-עיראק עיצבה את תפיסת הביטחון והתודעה הלאומית של איראן, סביר להניח שגם מלחמת 12 הימים צפויה לטלטל את הרפובליקה האסלאמית בשנים הקרובות ולהותיר חותם בולט בזירה הצבאית־ביטחונית, המדינית, האזורית והפנימית. ניתן להסיק מהי חשיבות המלחמה מדבריו של מפקד צבא איראן, אמיר חאתמי, שאמר בפגישה עם חברי ועדת המג'לס לביטחון לאומי ולמדיניות חוץ כי מלחמת 12 הימים לימדה את איראן לקחים השווים ל־12 שנות ניסיון. הוא ציין כי איראן חוותה מלחמה משולבת במלואה, שבה שילב האויב טכנולוגיה מתקדמת עם מרכיבים פוליטיים, תקשורתיים, ביטחוניים ומודיעיניים, וכי על בסיס הלקחים הללו אימצה איראן גישות חדשות להתמודדות עם כל סוג של איום, שיביאו לפעולות יעילות יותר נגד האויב.⁸

מטרתו המרכזית של מזכר זה היא לבחון מהם הלקחים שאיראן מפיקה מהמלחמה ואת השלכותיה בארבעה תחומים מרכזיים: הגרעין, המערכים הצבאיים האסטרטגיים, הזירה האזורית והזירה הפנימית, וכיצד היא השפיעה על תפיסת הביטחון הלאומי האיראנית. לשם כך התבססתי בעיקר על הצהרות בכירים איראנים ועל דיווחים ופרשנויות בעיתונות האיראנית והמערבית בנוגע למלחמה ולהשלכותיה. כמו כן נעזרתי בעבודות צוותי הבחינה של לקחי מערכת 'עם כלביא', שהתקיימו במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) מייד בתום המלחמה.

מטבע הדברים, בחינת השלכותיה של המלחמה חודשים ספורים לאחר סיומה היא משימה מאתגרת ובעייתית, בהיעדר פרספקטיבה מספקת ובעודנו נמצאים בעיצומה של תקופה המתאפיינת בחוסר ודאות ובהתפתחויות מהירות, שעשויות לשנות את כללי המשחק הן בטהראן והן בירושלים. המערכת האיראנית נמצאת בתהליכים מוקדמים יחסית של הפקת לקחים מהמלחמה ושל עיצוב המציאות, ומוקדם עדיין להסיק מסקנות נחרצות וחד־משמעיות בנוגע להשלכות המלחמה והשפעותיה על האסטרטגיה האיראנית,

7 ניתוח ראש אגף התיאום של הצבא לגבי שתי המלחמות הכפויות של איראן [تحليل معاون هماهنگ‌کننده ارتش از دو جنگ تحمیلی ایران]. 'ח'בר אונליין', 25 בספטמבר 2025.

8 הגנרל חאתמי: מלחמת 12 הימים לימדה אותנו לקחים השווים ל־12 שנות ניסיון [سرلشکر حاتمی: جنگ ۲۱ روزه به اندازه ۲۱ سال برای ما درس آموخته داشت]. 'מהר', 13 באוקטובר 2025.

שטרם התייצבה. עם זאת, חשיבות הנושא והאפשרות לחידוש הלחימה מחייבות לבחון את תהליך הבחינה והפקת הלקחים באיראן גם בשלב מוקדם זה. יתר על כן, כבר עתה ניתן להצביע על מגמות מרכזיות בתהליכי החשיבה האסטרטגית והפקת הלקחים בטהראן ולספק בסיס למעקב ולמחקר נמשכים של המלחמה והשלכותיה. הפקת מזכר זה התאפשרה הודות לסיועם של ד"ר ענת קורץ וד"ר גליה לינדנשטראוס, שקראו את כתב היד והעירו עליו; עמר ויקסלבאום ששקד על הפקתו; מירה ילין, שערכה בקפדנות ובמקצועיות את כתב היד; ושי ליברובסקי, שעיצב בכישרון את כריכת המזכר.